

Strategische LIFE-projecten

overbruggen de kloof tussen strategie en uitvoering,
maar impact niet helemaal duidelijk



Inhoud

Paragraaf

01-14 | **Kernboodschap** 01

01-07 | **Waarom dit terrein van belang is**

08-14 | **Wat wij constateerden en aanbevelen**

15-52 | **Onze bevindingen nader bekeken** 02

15-28 | **Strategische LIFE-projecten bieden over het algemeen waardevolle ondersteuning, maar er zijn tekortkomingen in het prioriteren van behoeften**

15-22 | Het concept van strategische LIFE-projecten ondersteunt de uitvoering van milieu- en klimaatstrategieën

23-28 | Strategische projecten zijn niet altijd afgestemd op de belangrijkste milieukwesties van de lidstaten

29-52 | **Het volledige potentieel van strategische LIFE-projecten is nog niet benut en de impact ervan is niet helemaal duidelijk**

29-41 | Strategische LIFE-projecten zijn niet consistent in hun aanpak om extra middelen vrij te maken en resultaten te verspreiden

42-47 | Instandhouding van resultaten is problematisch

48-52 | De bijdrage van strategische LIFE-projecten aan de onderliggende strategieën en EU-doelstellingen is niet duidelijk

Bijlagen

Bijlage I — Over de controle

Bijlage II — Overzicht van de 22 strategische LIFE-projecten in onze controlesteekproef

Afkortingen

Verklarende woordenlijst

Antwoorden van de Commissie

Tijdslijn

Controleteam

01

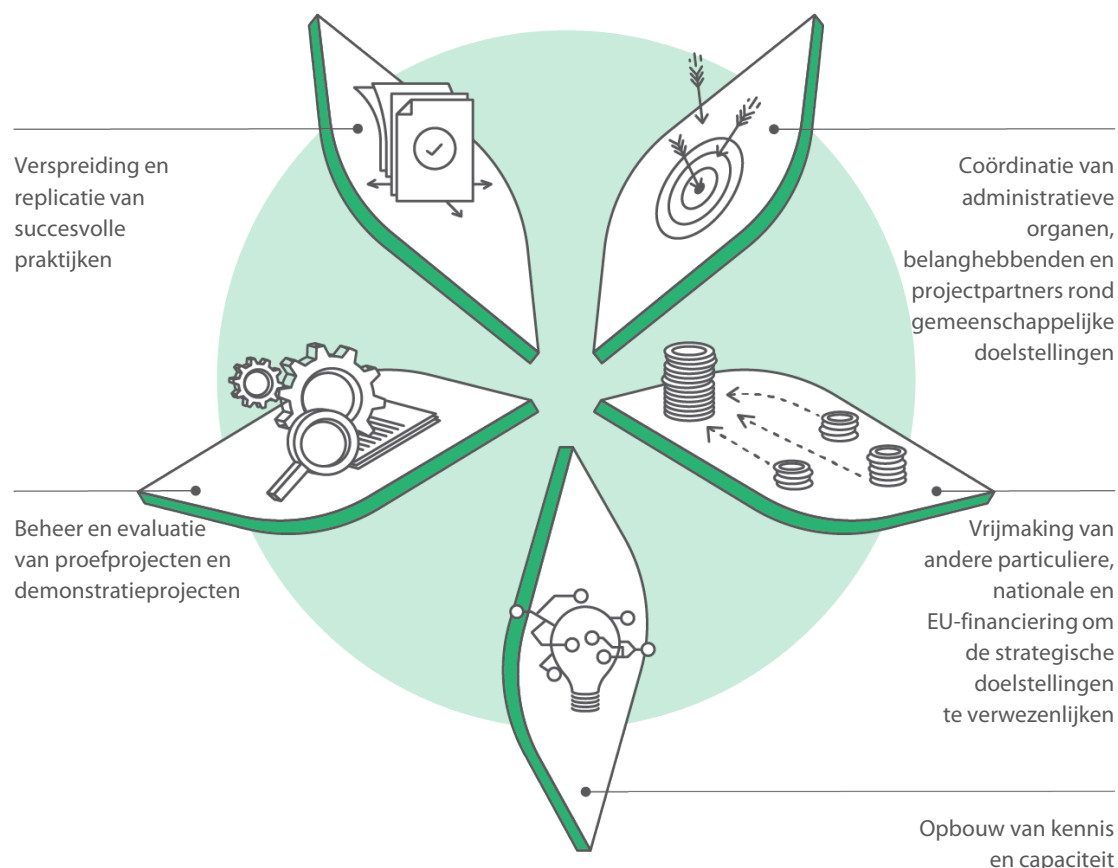
Kernboodschap

Waarom dit terrein van belang is

- 01** In het kader van het LIFE-programma, dat in 1992 van start is gegaan, worden projecten gefinancierd ter ondersteuning van het milieu- en klimaatbeleid van de EU. Het wordt beheerd door de Europese Commissie en het Europees Uitvoerend Agentschap klimaat, infrastructuur en milieu (Cinea) en ondersteunt initiatieven zoals de [Europese Green Deal](#) en de [EU-biodiversiteitsstrategie voor 2030](#). Voor de programmeringsperiode 2014-2020 beschikte LIFE over een begroting van 3,5 miljard EUR, die vervolgens werd verhoogd tot 5,4 miljard EUR voor de periode 2021-2027. Met LIFE worden doorgaans projecten gefinancierd die gericht zijn op natuur- en biodiversiteitsbehoud of op verbeteringen op milieu- en klimaatgebied.

- 02** In 2014 heeft de Commissie geïntegreerde projecten in het LIFE-programma geïntroduceerd, gevolgd door strategische projecten vanaf 2021. Met beide soorten projecten (hierna “strategische projecten” genoemd) wordt beoogd de EU-lidstaten te helpen bij de uitvoering van milieu- en klimaatplannen en -strategieën die voortvloeien uit EU-wetgeving op grotere territoriale schaal. Deze projecten, die meestal door overheidsdiensten worden gecoördineerd, moeten de belemmeringen voor de uitvoering van de onderliggende strategieën wegnemen. De projecten hebben een gemiddelde looptijd van ongeveer acht jaar; typische activiteiten worden weergegeven in [figuur 1](#).

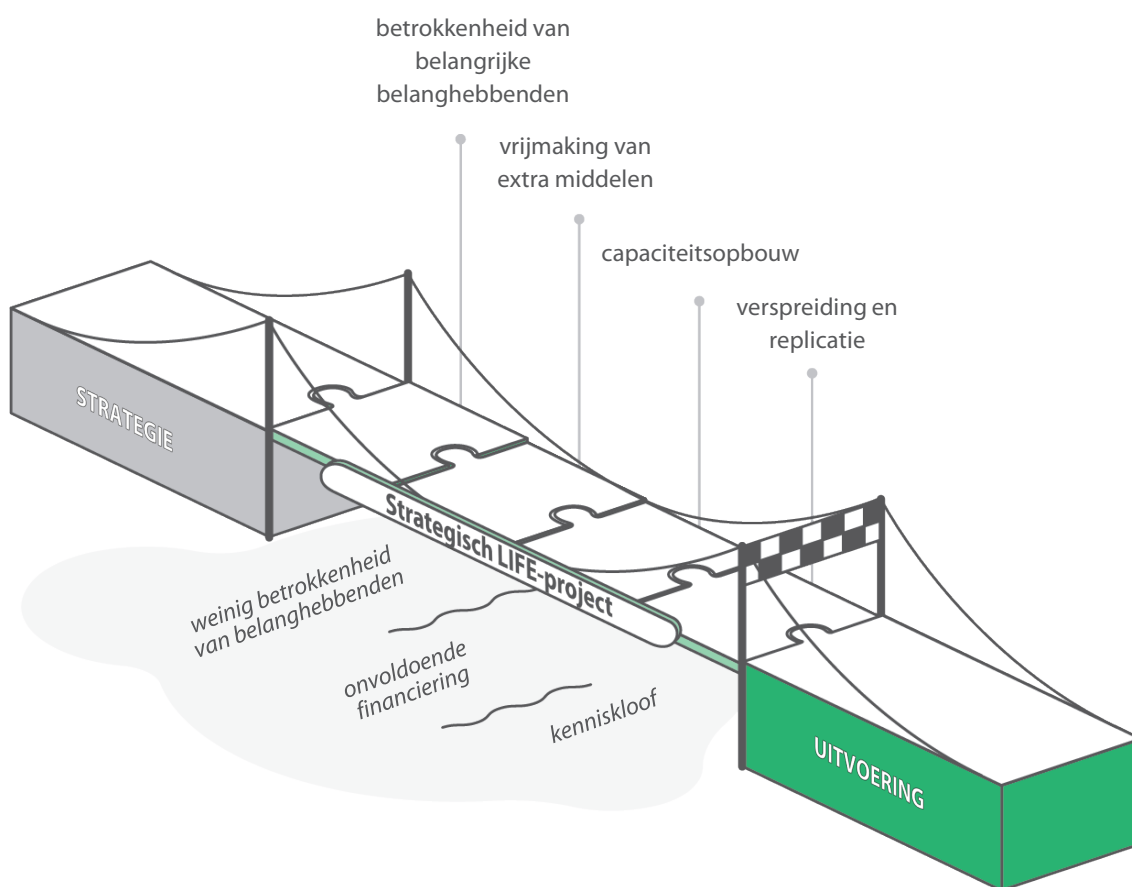
Figuur 1 | Typische activiteiten in het kader van strategische LIFE-projecten



Bron: ERK.

- 03** Voor de programmeringsperiode 2014-2020 heeft LIFE 701 miljoen EUR beschikbaar gesteld voor zeventig strategische projecten (tussen 7 en 16 miljoen EUR per project). In de periode 2021-2027 is vanaf april 2025 nog eens 436 miljoen EUR toegewezen aan 25 strategische projecten (tussen 10 en 30 miljoen EUR voor elk project).
- 04** Strategische LIFE-projecten zijn ingevoerd om te fungeren als katalysator voor de uitvoering van de milieu- en klimaatplannen en -strategieën van de EU die zijn ontwikkeld door autoriteiten van de lidstaten (zie [figuur 2](#)). De Commissie heeft deze projecten ook gepromoot om extra middelen voor deze beleidsterreinen aan te trekken. Omdat de Commissie strategische projecten doeltreffend achtte, heeft zij de relatieve toewijzing ervan in het kader van het LIFE-programma voor de periode 2021-2027 gehandhaafd en tegelijkertijd het toepassingsgebied ervan uitgebreid.

Figuur 2 | Strategische LIFE-projecten hebben tot doel de kloof tussen strategie en uitvoering te overbruggen



Bron: ERK.

- 05** Aan de hand van deze controle evalueerden we de doeltreffendheid van strategische LIFE-projecten als instrument om de lidstaten te helpen bij het uitvoeren van specifieke belangrijke plannen en strategieën die gericht zijn op de milieu- en klimaatdoelstellingen van de EU. Wij hebben met name onderzocht of de Commissie het kader voor strategische projecten zo had opgezet dat daarmee het beoogde doel effectief kon worden bereikt, en of met een steekproef van de door ons voor controle geselecteerde projecten de doelstellingen ervan waren bereikt.
- 06** Voor onze beoordeling hebben we ons gebaseerd op de opgedane ervaring met en de getrokken lessen uit de programmeringsperiode 2014-2020. Daarnaast onderzochten we hoe deze werden geïntegreerd in het ontwerp van strategische projecten voor de periode 2021-2027. *Figuur 3* laat zien hoe wij informatie hebben verzameld.

Figuur 3 | We verkregen bewijsmateriaal uit verschillende bronnen

CONTROLE

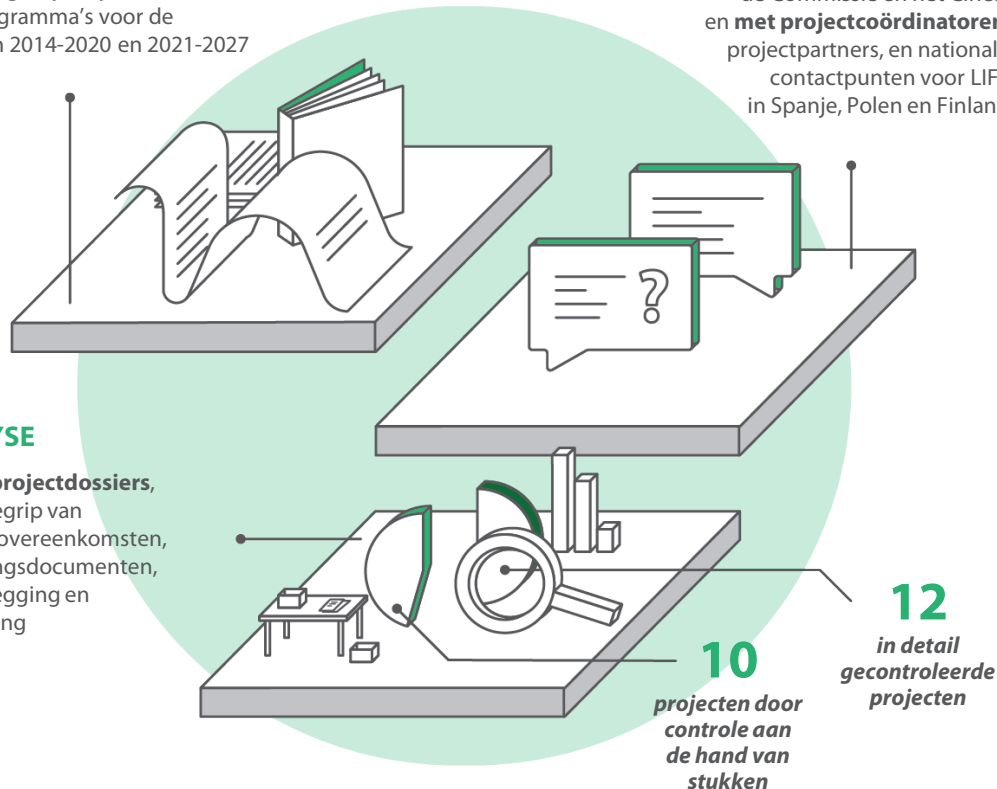
van relevante gegevens en documenten, met inbegrip van wetgeving en jaarlijkse werkprogramma's voor de perioden 2014-2020 en 2021-2027

VRAAGGESPREK

met LIFE-beheerders bij de Commissie en het Cinea, en met projectcoördinatoren, projectpartners, en nationale contactpunten voor LIFE in Spanje, Polen en Finland

ANALYSE

van 22 projectdossiers, met inbegrip van subsidieovereenkomsten, uitvoeringsdocumenten, verslaggeving en monitoring



Bron: ERK.

- 07** Wij hebben dit controleonderwerp gekozen om de volgende redenen: de grote belangstelling van zowel de belangrijkste belanghebbenden als het grote publiek voor milieu- en klimaatkwesties, het brede scala aan belangrijke milieu- en klimaatstrategieën die door de strategische LIFE-projecten worden ondersteund, en het aanzienlijke aandeel van deze projecten in de LIFE-financiering. Twaalf jaar geleden publiceerden we ons enige eerdere [verslag over het LIFE-programma](#). Met deze nieuwe controle verwachten we meer inzicht te kunnen geven in de resultaten van strategische LIFE-projecten. Dankzij onze bevindingen en aanbevelingen kunnen de Commissie, het Cinea en de projectcoördinatoren de doeltreffendheid van hun inspanningen om de milieu- en klimaatdoelstellingen van de EU te verwezenlijken, verbeteren (zie [bijlage I](#) voor meer achtergrondinformatie en details over de reikwijdte en aanpak van de controle).

Wat wij constateerden en aanbevelen

08 Wij concluderen dat met strategische LIFE-projecten over het algemeen de uitvoering van de plannen en strategieën van de lidstaten wordt vergemakkelijkt. Dit wordt bereikt door de belangrijkste belanghebbenden bij de projecten te betrekken, extra middelen vrij te maken en continuïteit te bevorderen, ondanks verschuivingen in het nationaal beleid en begrotingsonzekerheid. Bij de selectieprocedure wordt echter mogelijk geen rekening gehouden met de belangrijkste milieu- en klimaatbehoeften van de lidstaten, wat de mogelijkheid beperkt om daarmee de projecten met de grootste impact vast te stellen en te ondersteunen. We hebben inconsistenties vastgesteld in de manier waarop bij strategische projecten wordt gerapporteerd over het vrijmaken van extra middelen en hoe deze worden verspreid op EU-brede platforms. Verder hebben wij tekortkomingen vastgesteld in de regelingen om de duurzaamheid van projectresultaten te waarborgen. Tot slot is het met de huidige monitoringbenaderingen niet mogelijk adequaat te beoordelen in hoeverre de strategische LIFE-projecten hebben bijgedragen tot de verwezenlijking van de milieu- en klimaatdoelstellingen van de EU.

Strategische LIFE-projecten bieden over het algemeen waardevolle ondersteuning, maar er zijn tekortkomingen in het prioriteren van behoeften

09 Strategische LIFE-projecten werden geïntroduceerd op een moment waarop verschillende plannen en strategieën die door de EU-wetgeving op het gebied van milieu en klimaat werden opgelegd op het punt stonden te worden uitgevoerd. Door dergelijke projecten kunnen de belangrijkste belanghebbenden daarbij worden betrokken, hoewel de entiteiten die een plan of strategie daadwerkelijk uitvoeren niet altijd de begunstigden van het project zijn. Het doel hiervan is ervoor te zorgen dat de onderliggende strategische behoeften en doelstellingen adequaat worden aangepakt. Aangezien in het kader van projecten extra middelen worden vrijgemaakt en deze meerdere verkiezingscycli bestrijken, bieden projecten over het algemeen een ondersteunend kader voor de uitvoering van strategieën (zie de paragrafen [15-22](#)).

10 Strategische LIFE-projecten komen in aanmerking voor steun indien deze projecten een door een lidstaat officieel goedgekeurde strategie bevorderen. De Commissie kan worden betrokken bij de ontwikkeling of vaststelling van de plannen of strategieën van lidstaten, al naargelang de desbetreffende sectorale wetgeving. De selectieprocedure omvat echter niet systematisch een beoordeling van de doelstellingen en maatregelen van de onderliggende strategieën, aangezien dit volgens de wetgeving niet verplicht is. De Commissie is zich bewust van de milieu- en klimaatproblemen waarmee de lidstaten

worden geconfronteerd, maar heeft deze niet altijd meegenomen in de selectieprocedure (zie de paragrafen [23-28](#)).



Aanbeveling 1

Stem strategische LIFE-projecten beter af op bekende milieu- en klimaatproblemen

De Commissie moet de strategische LIFE-projecten beter afstemmen op de specifieke milieu- en klimaatproblemen van de lidstaten, zoals die welke zijn vastgesteld in evaluaties van de uitvoering van het milieubeleid.

Streefdatum voor de uitvoering: december 2026

Het volledige potentieel van strategische LIFE-projecten is nog niet benut en de impact ervan is niet helemaal duidelijk

- 11** Strategische LIFE-projecten zijn nodig voor het vrijmaken van extra middelen uit verschillende bronnen. Hoewel alle 22 projecten in onze steekproef deze activiteit betroffen, belemmert zowel het ontbreken van specifieke richtsnoeren over wat als vrijgemaakte extra middelen kan worden aangemerkt als de ontoereikendheid van de controles door de Commissie een zinvolle beoordeling van de aldus gerealiseerde toegevoegde waarde. Bij de verslaglegging over de totale waarde van alle door strategische LIFE-projecten vrijgemaakte financiering neemt de Commissie prognoses voor lopende projecten op in plaats van daadwerkelijk bestede bedragen (zie de paragrafen [30-36](#)).



Aanbeveling 2

Verduidelijk het concept van het vrijmaken van extra middelen en verbeter de verslaglegging hierover

Om een samenhangende aanpak voor het vrijmaken van extra middelen te bevorderen en haar verslaglegging over geaggregeerde waarden op programmaniveau te verbeteren, moet de Commissie:

- a) verduidelijken wat precies onder vrijgemaakte financiering wordt verstaan — d.w.z. de criteria vermelden op basis waarvan externe financiering moet worden beschouwd als gemobiliseerd door een bepaald strategisch project;

- b) controles invoeren om ervoor te zorgen dat de verslaglegging van strategische projecten over vrijgemaakte extra middelen aan de criteria voldoet;
- c) haar eigen verslaglegging over de op programmaniveau vrijgemaakte financiering aanvullen met gegevens over de werkelijke uitgaven.

Streefdatum voor de uitvoering: december 2026

- 12** De Commissie heeft verschillende platforms opgericht voor het delen van kennis en goede praktijken op het gebied van milieu, klimaat en circulaire economie. Van de twaalf projecten in onze steekproef die we in detail hebben onderzocht, maakten er tien echter geen gebruik van deze platforms. De lage benuttingsgraad die in de steekproef werd vastgesteld, belemmert zowel de verspreiding van projectresultaten als de replicatie van succesvolle resultaten in de hele EU (zie de paragrafen [37-41](#)).



Aanbeveling 3

Bevorder het gebruik van EU-brede platforms voor verspreiding en replicatie

Om de verspreiding en replicatie van goede praktijken voor strategische projecten te verbeteren, moet de Commissie het gebruik van bestaande thematische platforms, databanken en instrumenten voor zowel de voorbereiding van nieuwe strategische projecten als de uitwisseling van resultaten en geleerde lessen bevorderen en aanbevelen.

Streefdatum voor de uitvoering: december 2026

- 13** Het doel van de plannen voor de periode ná LIFE (“post-LIFE-plannen”) is ervoor te zorgen dat de voordelen van strategische projecten ook na de initiële financieringsperiode blijven bestaan. De doeltreffendheid van deze plannen wordt echter beperkt door het ontbreken van specifieke richtsnoeren over de inhoud ervan, de inconsistente betrokkenheid van de uitvoerende instanties en het gebrek aan verantwoordingsplicht voor de uitvoering ervan. De coördinatoren stellen post-LIFE-plannen op, maar beheren niet noodzakelijkerwijs de uitvoering of financiering ervan (zie de paragrafen [42-47](#)).



Aanbeveling 4

Verbeter de duurzaamheid van de resultaten van strategische projecten

Om de impact van strategische projecten en de duurzaamheid van de resultaten ervan te vergroten, moet de Commissie de autoriteiten die verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van de strategie verzoeken dat zij ook actief bij de ontwikkeling en uitvoering van post-LIFE-plannen betrokken zijn.

Streefdatum voor de uitvoering: juni 2026

- 14** Aangezien bij alle LIFE-projecten — zowel strategische als standaardprojecten — dezelfde indicatoren worden gebruikt, worden de specifieke doelstellingen van strategische projecten (zoals veranderingen in de governance en betrokkenheid van belanghebbenden) niet gemeten en worden de resultaten ervan niet volledig weergegeven in de verslaglegging over de prestaties. Bijgevolg is het, ondanks de indicatoren op projectniveau, moeilijk om de prestaties van strategische projecten op programmaniveau te monitoren. De beoordeling van de bijdrage ervan aan de milieu- en klimaatdoelstellingen van de EU wordt verder bemoeilijkt door het feit dat — totdat de tussentijdse waarden beschikbaar zijn en door de coördinatoren van de projecten worden gerapporteerd — de evaluatie van het LIFE-programma op prognoses is gebaseerd (zie de paragrafen [48-52](#)).

02

Onze bevindingen nader bekeken

Strategische LIFE-projecten bieden over het algemeen waardevolle ondersteuning, maar er zijn tekortkomingen in het prioriteren van behoeften

Het concept van strategische LIFE-projecten ondersteunt de uitvoering van milieu- en klimaatstrategieën

- 15** Met de strategische LIFE-projecten moet de uitvoering van nationale, regionale en lokale milieu- en klimaatstrategieën worden ondersteund. Bij deze projecten moeten meerdere publieke en private belanghebbenden worden betrokken, zodat de verticale en horizontale samenwerking bij de betrokken instellingen wordt bevorderd. Daarnaast moeten via deze projecten extra middelen worden vrijgemaakt voor de financiering van aanvullende acties ter ondersteuning van de uitvoering van onderliggende plannen, actieplannen en strategieën (in dit verslag worden deze allemaal plannen en strategieën genoemd). Op basis hiervan hebben wij onderzocht of het concept in de praktijk geschikt was voor meerdere belanghebbenden en soorten plannen en strategieën, en of het heeft bijgedragen tot de uitvoering van de strategie. Ook hebben we specifiek de opzet van de 22 projecten in onze controlesteekproef onder de loep genomen (zie paragraaf [14](#) van [bijlage I](#)).
- 16** Het concept van strategische LIFE-projecten werd gepresenteerd en besproken in de [effectbeoordeling van het voorstel voor de LIFE-verordening 2014-2020](#). In de beoordeling werd gewezen op de behoefte aan betere synergieën en complementariteit met andere

EU-fondsen, een betere uitvoering en integratie van milieu- en klimaatbeleid, evenals betere governance, een grotere betrokkenheid van belanghebbenden en een betere uitwisseling van kennis. Het voorstel kreeg steun van de lidstaten en werd vervolgens opgenomen in de [LIFE-verordening voor 2014-2020](#) (zie [bijlage I](#) voor meer informatie over het concept).

- 17** Bij strategische projecten zijn gemiddeld 18 partners betrokken, tegen slechts zes bij standaard-LIFE-projecten. De betrokkenheid van alle belangrijke belanghebbenden is een eerste vereiste voor een succesvol project. De betrokkenheid van de entiteiten die uiteindelijk verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van de strategie is bijzonder belangrijk, omdat dit waarborgt dat de behoeften en doelstellingen van de onderliggende strategieën adequaat worden aangepakt. Over het algemeen hebben wij geconstateerd dat de belangrijkste belanghebbenden erbij betrokken waren. Zes van de 22 strategische projecten in onze controlesteekproef (vier uit de periode 2014-2020 en twee uit de periode 2021-2027) werden echter niet gecoördineerd door de entiteit die verantwoordelijk was voor de onderliggende strategie, en in twee gevallen (beide uit de periode 2014-2020) was deze entiteit geen begunstigde, hoewel dat wel een vereiste was.
- 18** Het concept van strategische projecten biedt ruimte aan verschillende benaderingen van het ontwerp ervan. Deze projecten kunnen ofwel worden geïnitieerd door bevoegde autoriteiten, ofwel worden ontwikkeld op basis van input van het maatschappelijk middenveld ([kader 1](#)).

Kader 1

Ontwerpbenaderingen voor strategische LIFE-projecten

Polen: Bottom-upbenadering was van invloed op nationale wetgeving



Het project [Małopolska Region](#) heeft tot doel de luchtkwaliteit in Małopolskie te verbeteren. Het project is een voorbeeld van een bottom-upbenadering: de niet-gouvernementele milieuorganisatie Krakowski Alarm Smogowy heeft gezorgd voor meer bewustzijn en de aanzet gegeven tot de oprichting van het project ter ondersteuning van de uitvoering van het regionale luchtkwaliteitsplan.

De regio heeft sindsdien als leider en adviseur deelgenomen aan nationale werkgroepen om maatregelen tegen luchtverontreiniging te ontwikkelen, zoals nationale normen voor kolenbrandstoffen en wetswijzigingen waardoor regio's antimogresoluties konden invoeren.

Finland: Nationale routekaart met een top-downbenadering

Een door het Finse Ministerie van Milieu ontwikkelde routekaart (zie screenshot hieronder) dient als basis voor een top-down-planningbenadering waarbij LIFE-projecten worden gebruikt om nationale strategieën uit te voeren en de tijdige voorbereiding ervan te waarborgen. De routekaart werd voor het eerst uitgerold in de periode 2014-2020; tot dusver werden alle vooraf geselecteerde strategieën ondersteund door strategische projecten in het kader van LIFE.

| Timeline for Strategic LIFE -projects | 2021 | 2022 | 2023 | 2024 | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 | 2029 | 2030 | 2031 | 2032 | 2033 | 2034 | 2035 | |
|---|------------|------------|--|-------------|-------------|-----------|-------------|---------------------------------|------|------|------|------|------|------|------|--|
| Freshabit 20 M€ | 2,9 | 2,9 | | | | | | | | | | | | | | |
| Circwaste 18,5 M€ | 2,3 | 2,3 | 2,3 | | | | | | | | | | | | | |
| Canemure 15,3 M€ | 2,2 | 2,2 | 2,2 | 2,2 | | | | | | | | | | | | |
| Biodiversea 19,9 M€ | fp | 2,5 | 2,5 | 2,5 | 2,5 | 2,5 | 2,5 | 2,5 | 2,5 | | | | | | | |
| PlastLIFE 18,8 M€ | cn | fp | 2,7 | 2,7 | 2,7 | 2,7 | 2,7 | 2,7 | 2,7 | | | | | | | |
| Priodiversity Life 50 M€ | | cn | fp | 6,3 | 6,3 | 6,3 | 6,3 | 6,3 | 6,3 | 6,3 | 6,3 | | | | | |
| ACE Life (20 M€) | | cn | fp | 2,5 | 2,5 | 2,5 | 2,5 | 2,5 | 2,5 | 2,5 | 2,5 | | | | | |
| "Water basin management plans" Life (20 M€) | | | cn | fp | 2,5 | 2,5 | 2,5 | 2,5 | 2,5 | 2,5 | 2,5 | 2,5 | 2,5 | | | |
| Climate change adaptation" Life (20 M€) | | | | cn | fp | 2,5 | 2,5 | 2,5 | 2,5 | 2,5 | 2,5 | 2,5 | 2,5 | 2,5 | | |
| Strategic programme to promote a circular economy (20 M€) | | | | | cn | fp | 2,5 | 2,5 | 2,5 | 2,5 | 2,5 | 2,5 | 2,5 | 2,5 | 2,5 | |
| Combined annual (mean) budget | 7,4 | 9,9 | 9,7 | 16,2 | 16,5 | 19 | 21,5 | <i>2028 Next funding period</i> | | | | | | | | |
| % growth in relation to 2021 | | 134 | 131 | 219 | 223 | 257 | 291 | | | | | | | | | |
| | | cn | Project preparation, cn=concept note submitted | | | | | | | | | | | | | |
| | | fp | Project preparation, fp=full proposal submitted | | | | | | | | | | | | | |
| | | 2,7 | Project ongoing, number indicates the mean annual budget in M€ | | | | | | | | | | | | | |

Bron: ERK; bijlage 1 bij Harju-Autti, P., Sahla, M., Rinta-Kanto, E., [LIFE integrated projects — What did we learn? Assessment of EU LIFE integrated projects 2014-2020](#), publicaties van het Finse Ministerie van Milieu, 2023:9.

- 19** Alle 95 strategische projecten die in april 2025 nog liepen, waren bedoeld om gedurende een langere periode van gemiddeld ongeveer acht jaar te worden uitgevoerd. Langetermijnprojecten bestrijken doorgaans meerdere verkiezingscycli en zorgen voor stabiliteit in de uitvoering van de strategie, ondanks de prioritaire verschuivingen als gevolg van politieke of budgettaire veranderingen (*kader 2*). Hoewel deze verschuivingen hebben plaatsgevonden, is geen van de 95 projecten geannuleerd.

Kader 2

Voorbeeld van het belang van strategische LIFE-projecten in tijden van veranderende prioriteiten



In het kader van het project **ACE LIFE**, een van de door ons gecontroleerde Finse projecten, wordt de uitvoering van het nationale beleidsplan inzake klimaatverandering voor de middellange termijn ondersteund in sectoren waar emissiereducties een uitdaging vormen. Het project is in januari 2024 van start gegaan en loopt tot december 2030 (EU-bijdrage 12,0 miljoen EUR).

Volgens de projectcoördinatoren speelt het ACE LIFE-project een sleutelrol bij het bevorderen van het Finse klimaatbeleid, aangezien de nationale financiering op dit gebied is teruggeschroefd en het Finse klimaatfonds is afgeschaft.

Bron: ERK.

- 20** In het kader van de strategische projecten moeten extra middelen worden vrijgemaakt, zodat de bijbehorende strategie kan worden uitgevoerd. We constateerden dat een coördinator beter in staat is om extra middelen vrij te maken en te beheren wanneer deze tegelijkertijd optreedt als beheersautoriteit van een nationaal of EU-fonds (*kader 3*), aangezien beheersautoriteiten toezicht houden op de selectie, de uitvoering en het financieel beheer van de projecten binnen een programma.

Kader 3

Voorbeeld van het aantrekken van financiering voor strategische LIFE-projecten



Het project *Intemares* moet het Natura 2000-netwerk in het Spaanse mariene milieu bevorderen door de toepassing van “prioritaire actiekaders”. Het project is in januari 2017 van start gegaan en loopt tot juni 2026 (EU-bijdrage 13,4 miljoen EUR).

De projectcoördinator is *Fundación Biodiversidad*, een publieke stichting die ressorteert onder het Ministerie van Ecologische Transitie en Demografische Uitdaging. Om de financiering voor de onderliggende strategie te mobiliseren, heeft de coördinator — als beheersautoriteit en bemiddelende instantie voor het Europees Sociaal Fonds, het Europees Fonds voor maritieme zaken en visserij en het Europees Fonds voor regionale ontwikkeling, alsook van de nationale financieringsregelingen — ervoor gezorgd dat de oproepen tot het indienen van voorstellen de behoeften en doelstellingen van het project weerspiegelen.

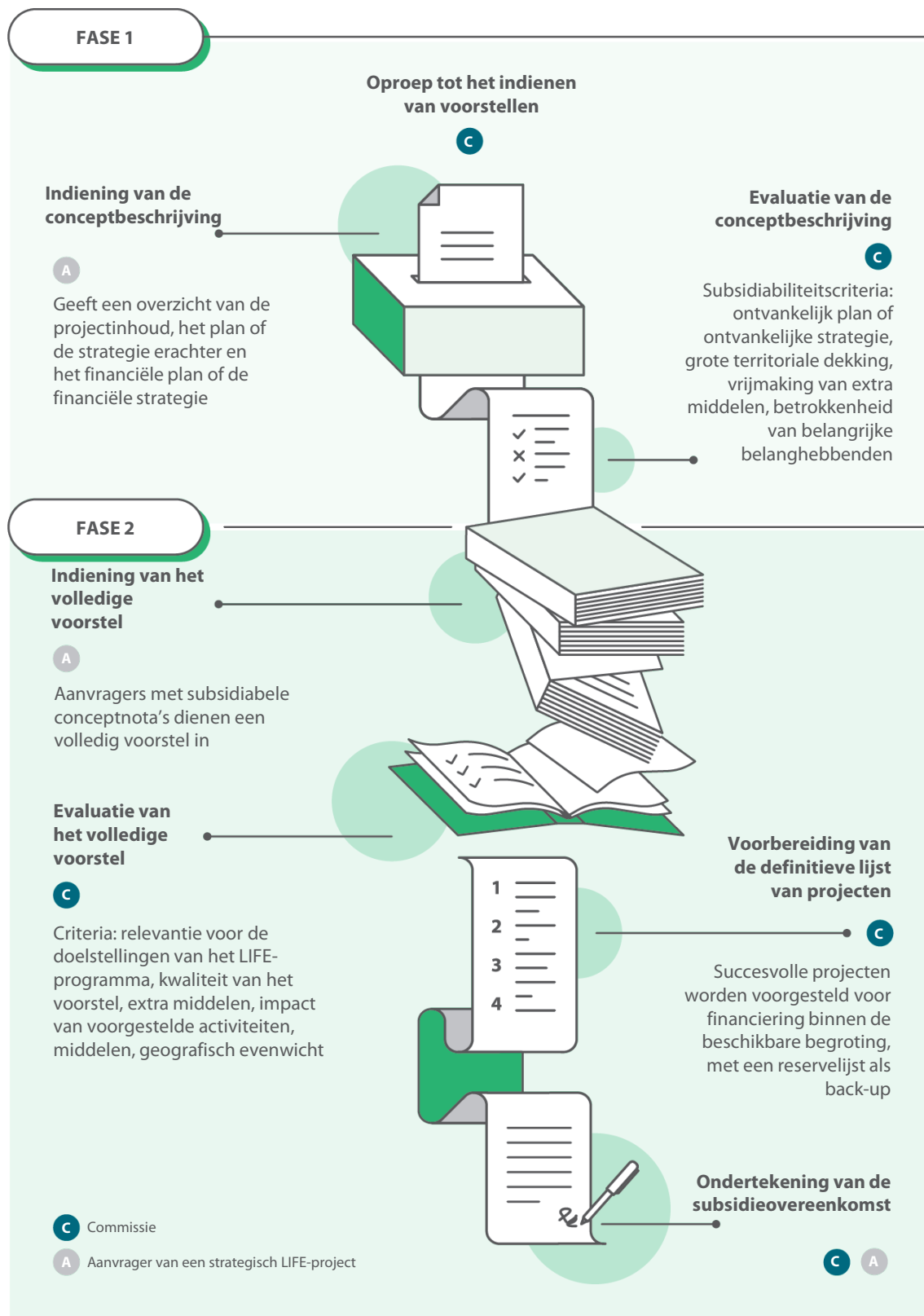
Bron: ERK.

- 21** De Commissie heeft meerdere opties ingevoerd om de instanties die verantwoordelijk zijn voor de strategische LIFE-projecten bij te staan, en deze bestrijken alle fasen (van de aanvraag tot de verslaglegging). Deze opties omvatten technische bijstand bij het opstellen van projectvoorstellen, de betrokkenheid van nationale contactpunten voor LIFE, opleiding voor nieuwe projectcoördinatoren en bijeenkomsten van het LIFE-platform.
- 22** Wij zijn van mening dat deze twee belangrijke ontwerpelementen — de betrokkenheid van belangrijke belanghebbenden en het vrijmaken van extra middelen — ervoor zorgen dat strategische projecten een ondersteunend kader vormen voor de uitvoering van de strategieën van de lidstaten. Dit wordt met name bereikt door de coördinatie tussen de verschillende overheidsniveaus en andere actoren rond gemeenschappelijke doelstellingen te bevorderen, terwijl tegelijkertijd extra middelen worden vrijgemaakt om aanvullende acties te financieren die de uitvoering van plannen en strategieën bevorderen.

Strategische projecten zijn niet altijd afgestemd op de belangrijkste milieukwesties van de lidstaten

23 Bij de evaluatie en selectie van strategische projecten voor financiering moet voorrang worden gegeven aan de projecten met de grootste potentiële impact. Dit betekent dat de financiering moet worden gericht op projecten die tot doel hebben bekende milieu- en klimaatproblemen op te lossen. Om te beoordelen hoe de Commissie prioriteiten stelt bij de selectie van strategische projecten, hebben we de evaluaties van de uitvoering van het milieubeleid onderzocht die beschikbaar waren op het moment van elke selectieprocedure. Wij controleerden ook lopende inbreukprocedures om vast te stellen met welke milieu- en klimaatproblemen de lidstaten op dat moment te kampen hadden. In [figuur 4](#) wordt weergegeven hoe de Commissie strategische projecten selecteert voor LIFE-financiering.

Figuur 4 | Selectie van strategische LIFE-projecten



Bron: ERK.

- 24** We hebben geconstateerd dat de selectieprocedure geen mechanisme bevat voor het systematisch beoordelen van de doelstellingen en maatregelen van de strategieën die met strategische projecten moeten worden uitgevoerd. Afhankelijk van de toepasselijke sectorale wetgeving kan de Commissie bijdragen tot de ontwikkeling of vaststelling van de plannen of strategieën van de lidstaten, waardoor zij een bepaalde mate van zekerheid kan bieden over de relevantie ervan. Deze betrokkenheid strekt zich echter niet uit tot alle plannen en strategieën die in het kader van LIFE worden ondersteund. Voor het toekennen van financiering acht de Commissie het voldoende dat een lidstaat een strategie heeft vastgesteld.
- 25** In haar periodieke [evaluaties van de uitvoering van het milieubeleid](#) onderkent de Commissie de milieu- en klimaatproblemen waarmee de lidstaten worden geconfronteerd. Het doel van deze evaluaties is het opsporen en oplossen van belangrijke tekortkomingen in de uitvoering en de onderliggende oorzaken daarvan. De Commissie heeft in 2017 een eerste evaluatie gepubliceerd, met actualiseringen in 2019 en 2022. Bovendien leidt de Commissie een inbreukprocedure in wanneer blijkt dat een lidstaat de EU-wetgeving niet naleeft.
- 26** Bij negen van de 22 strategische projecten in onze controlesteekproef was de Commissie op het moment van de evaluatie op de hoogte van problemen ([bijlage II](#)). Informatie over het vóórkomen van specifieke milieu- en klimaatproblemen in een lidstaat wordt echter niet meegenomen in de selectieprocedure en komt daarom niet tot uitdrukking in de evaluatiescore. Zo werd bij de evaluatie van de projecten over luchtkwaliteit in drie Poolse regio's¹ geen rekening gehouden met het feit dat de onderliggende strategieën gericht waren op kwesties waarvoor in januari 2009 een inbreukprocedure was ingeleid (die in april 2025 nog steeds liep).
- 27** Bij de selectieprocedure wordt prioriteit gegeven aan geografisch evenwicht, een beginsel dat is opgenomen in de LIFE-verordeningen voor zowel de periode 2014-2020² als de periode 2021-2027³ en dat verder is uitgewerkt in de oproepen tot het indienen van voorstellen voor strategische projecten. In het kader van dit beginsel wordt een verdeelsleutel opgenomen in de selectieprocedure waarbij ervoor wordt gezorgd dat voorrang wordt gegeven aan voorstellen van lidstaten die op dat moment geen strategische projecten hebben, op voorwaarde dat zij de minimumscore behalen. We hebben de 19 oproepen tussen 2014 en 2023 onderzocht en stelden daarbij vast dat in vier gevallen het belang dat aan geografisch evenwicht werd gehecht, heeft geleid tot de

¹ [Małopolska Region, AQP Silesian Sky, Podkarpackie](#).

² Artikel 4 van [Verordening \(EU\) 1293/2013](#).

³ Artikel 9, lid 5, en artikel 14, alinea 1, punt h), van [Verordening \(EU\) 2021/783](#).

goedkeuring van voorstellen met een lagere score uit lidstaten die op dat moment geen projecten hadden.

- 28** Bij de selectieprocedure wordt geen verband gelegd met specifieke milieu- en klimaatproblemen waarvan bekend is dat de lidstaten ermee worden geconfronteerd. Bovendien vermindert de toepassing van het beginsel van geografisch evenwicht de focus op kwaliteit. Door deze tekortkomingen wordt het lastiger om door middel van de selectieprocedure de projecten met de grootste impact vast te stellen en te ondersteunen.

Het volledige potentieel van strategische LIFE-projecten is nog niet benut en de impact ervan is niet helemaal duidelijk

Strategische LIFE-projecten zijn niet consistent in hun aanpak om extra middelen vrij te maken en resultaten te verspreiden

- 29** Gezien het universele karakter van milieu- en klimaatdoelstellingen is het belangrijk dat begunstigen kunnen rekenen op richtsnoeren voor ten minste de belangrijkste aspecten van de uitvoering van strategische projecten. Met dergelijke richtsnoeren van de Commissie zou zowel consistentie als vergelijkbare verslaglegging door alle lidstaten kunnen worden gewaarborgd. De richtsnoeren zouden betrekking moeten hebben op essentiële elementen van het projectontwerp, zoals het vrijmaken van extra middelen en verspreidingsactiviteiten.

Vrijmaken van extra middelen

- 30** Op grond van de LIFE-verordeningen moeten strategische projecten extra middelen uit ten minste één particuliere, nationale of EU-financieringsbron vrijmaken⁴. Het doel is acties te financieren die een aanvulling vormen op de projectactiviteiten en bij te dragen tot de uitvoering van dezelfde strategie. We beoordeelden of en hoe de 22 projecten in onze steekproef extra middelen hebben vrijgemaakt. Ook evalueerden we de verslaglegging over vrijgemaakte extra middelen en onderzochten we hoe de Commissie consistente en samenhangende praktijken voor verslaglegging waarborgt.

⁴ Artikel 2, punt d), van [Verordening \(EU\) nr. 1293/2013](#) en artikel 2, alinea 1, punt 2), van [Verordening \(EU\) 2021/783](#).

- 31** We constateerden dat bij alle 22 projecten extra middelen zijn vrijgemaakt — hetzij door gebruik te maken van de capaciteit van hun coördinatoren als beheersautoriteit voor EU- en/of lidstaatfondsen, hetzij door coördinatiemechanismen te ontwikkelen (bv. bijeenkomsten om het beleid te coördineren, de dekking van oproepen tot het indienen van voorstellen te beoordelen, de subsidiabiliteit van projectactiviteiten te bevestigen enz.) met de entiteiten die verantwoordelijk zijn voor geschikte particuliere, nationale of EU-financieringsbronnen, of door een combinatie van beide.
- 32** De Commissie heeft geen specifieke richtsnoeren uitgebracht over wat precies onder vrijgemaakte extra middelen wordt verstaan, en met name niet over de mate waarin de projectcoördinator betrokken moet zijn om een investering als gemobiliseerd te kunnen beschouwen. In de oproepen tot het indienen van voorstellen wordt een termijn aangegeven waarbinnen extra middelen kunnen worden vrijgemaakt. De termijn strekt zich uit tot geld dat reeds vóór de goedkeuring van een project was vastgelegd of uitgegeven, zoals het geval was bij 17 van de 22 projecten in onze steekproef.
- 33** Elk strategisch project volgt zijn eigen benadering voor de vaststelling van en verslaglegging over vrijgemaakte extra middelen. Van de negen projecten uit de periode 2014-2020 die we in detail hebben onderzocht, waren er slechts twee waarvoor de term “vrijgemaakte financiering” uitsluitend was voorbehouden voor investeringen die rechtstreeks konden worden toegeschreven aan de activiteiten van het project en de coördinator ervan. In de andere zeven gevallen werd elke financiering die binnen het territoriale of temporele toepassingsgebied van de onderliggende strategie plaatsvond, als “vrijgemaakt” beschouwd, ongeacht of deze al dan niet rechtstreeks aan het project kon worden toegeschreven. Door deze praktijk is het onmogelijk om de toegevoegde waarde van de zeven projecten wat betreft het vrijmaken van extra middelen aan te tonen.
- 34** De Commissie en het Cinea gaan niet na of de gerapporteerde extra middelen daadwerkelijk door de strategische projecten zijn gemobiliseerd. Wij concluderen dat de als “vrijgemaakt” gerapporteerde bedragen betrouwbaar noch vergelijkbaar zijn, en dat het daarom niet mogelijk is deze op zinnige wijze samen te voegen.
- 35** De Commissie heeft wel geaggregeerde cijfers gepubliceerd in haar evaluatie van LIFE voor de periode 2014-2020, waarbij zij stelde dat vanuit de zeventig strategische projecten die in de periode 2014-2020 werden gefinancierd, nog eens 31,6 miljard EUR uit een reeks aanvullende financieringsbronnen werd gecoördineerd⁵. Soortgelijke informatie wordt voor de programmeringsperiode 2021-2027 gepubliceerd in jaarlijkse [verklaringen over de prestaties van de programma's](#). Wij zijn ook van mening dat deze cijfers niet betrouwbaar

⁵ SWD(2024) 198 final, blz. 16.

zijn, aangezien ze werden berekend als de som van de zeer uiteenlopende waarden (zie [figuur 5](#)).

Figuur 5 | Hoe in het kader van strategische LIFE-projecten vrijgemaakte middelen worden gerapporteerd



Bron: ERK.

- 36** Alle projecten in onze controlesteekproef hebben extra middelen vrijgemaakt. Bij gebrek aan duidelijke richtsnoeren waarin een omschrijving wordt gegeven van de aard en het doel van dergelijke financiering, konden wij echter niet de precieze omvang van de bijdrage ervan aan de uitvoering van de strategie vaststellen. Aangezien noch de Commissie, noch het Cinea controleert of de door strategische projecten gerapporteerde extra middelen daadwerkelijk door deze projecten zijn vrijgemaakt, is het bovendien onmogelijk om een zinvolle aggregatie en beoordeling van de toegevoegde waarde ervan te maken.

Verspreiding van resultaten op platforms in de hele EU

- 37** In de LIFE-verordening 2014-2020 werd de rol van LIFE-projecten bij de bevordering van milieu- en klimaattechnologieën benadrukt⁶. Daarnaast werd de Commissie opgeroepen samen met de NCP's aan de ontwikkeling van dit aspect te werken⁷. Er werd benadrukt dat het belangrijk is de resultaten van door LIFE gefinancierde projecten te verspreiden en te delen om ervoor te zorgen dat nieuwe kennis en innovaties op grote schaal toegankelijk zijn en door anderen kunnen worden gerepliceerd of aangepast. We onderzochten hoe de

⁶ Overweging 5 van [Verordening \(EU\) nr. 1293/2013](#).

⁷ Overweging 37 van [Verordening \(EU\) nr. 1293/2013](#); overweging 31 van [Verordening \(EU\) 2021/783](#).

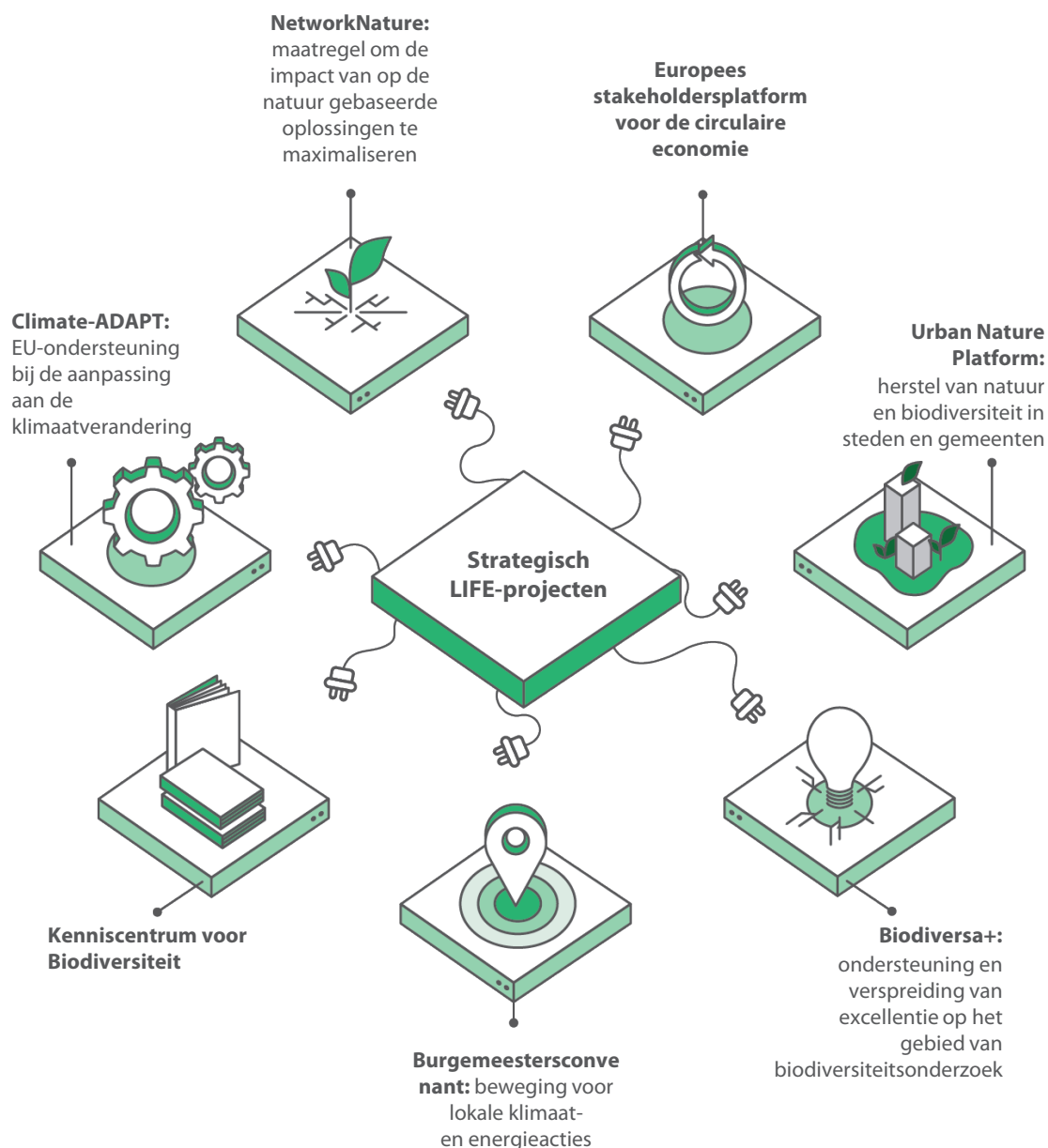
resultaten van de strategische projecten werden verspreid en gerepliceerd en wat de Commissie heeft gedaan om deze processen te vergemakkelijken.

- 38** De Commissie en andere entiteiten die betrokken zijn bij alle fasen van de ontwikkeling van milieu- en klimaatbeleid hebben tal van platforms opgericht voor de verstrekking en uitwisseling van informatie over milieukwesties (natuur, biodiversiteit, op de natuur gebaseerde oplossingen), klimaat (klimaatadaptatie, ook in de stedelijke context) en de circulaire economie.
- 39** In het kader van alle twaalf projecten die we in detail hebben beoordeeld, zijn webpagina's ontwikkeld waarop de projectresultaten worden gepubliceerd. Daarnaast worden kennis en resultaten gedeeld via talrijke nationale en internationale conferenties en werkgroepen. Projectpartners worden bovendien aangemoedigd zich aan te sluiten bij gemeenschappelijke fora en ruimten voor netwerkvorming, met name over de grenzen heen⁸. Niettemin zijn de resultaten van slechts twee van deze twaalf projecten ([NAdapta](#) in Spanje, [Circwaste](#) in Finland) beschikbaar op de relevante EU-brede⁹ en nationale platforms, en zijn de andere projectcoördinatoren zelfs niet op de hoogte van het bestaan van deze platforms. We stelden ook vast dat geen van de drie NCP's waarvan we de activiteiten hebben onderzocht het gebruik van de EU-platforms bevordert.
- 40** Hoewel de door ons gecontroleerde projecten hun kennis en resultaten via hun websites en partnerschapsnetwerken delen, wordt het potentieel van verspreiding op EU-niveau zelden benut. Als gevolg daarvan blijven de meeste EU-brede thematische platforms die voor dit doel geschikt zijn grotendeels onbenut (zie [figuur 6](#)).

⁸ Harju-Autti, P., Sahla, M., Rinta-Kanto, E., [LIFE integrated projects — What did we learn? Assessment of EU LIFE integrated projects 2014–2020](#), publicaties van het Finse Ministerie van Milieu, 2023:9.

⁹ [Europees stakeholdersplatform voor de circulaire economie en Climate-ADAPT](#).

Figuur 6 | EU-brede platforms die zelden worden gebruikt door strategische LIFE-projecten



Bron: ERK.

- 41** Verspreiding is een belangrijke doelstelling voor strategische LIFE-projecten. Er is een duidelijke behoefte aan samenwerking tussen de Commissie en de NCP's om de verspreiding van resultaten te verbeteren, ervaringen en kennis te delen en goede praktijken in de hele EU te repliceren. De Commissie stimuleert het gebruik van EU-brede verspreidingsplatforms echter niet bij NCP's en projectbegunstigden.

Instandhouding van resultaten is problematisch

- 42** Plannen voor de periode ná LIFE vormen het mechanisme dat ervoor moet zorgen dat de voordelen van strategische projecten ook na de initiële financieringsperiode blijven bestaan. De plannen vormen een verplicht onderdeel in de eindverslagen over projecten. Hierin moeten doelstellingen worden vastgelegd voor de periode na de financiering, moet een methode worden gedefinieerd om deze te bereiken en moeten verdere financieringsbehoeften en financieringsbronnen worden vastgesteld¹⁰.
- 43** We hebben de bestaande methodologie voor post-LIFE-plannen geëvalueerd, zowel medewerkers van de Commissie en het Cinea als projectcoördinatoren ondervraagd, en de post-LIFE-plannen onderzocht die voor twee voltooide projecten in onze steekproef zijn gepubliceerd. Ten tijde van de controle was echter voor geen van de andere projecten die wij nauwkeurig onder de loep hadden genomen een post-LIFE-plan opgesteld. In [kader 4](#) wordt de inhoud van de twee post-LIFE-plannen beschreven en wordt een voorbeeld gegeven van planning voor duurzame resultaten.

Kader 4

Voorbeelden van de duurzaamheid van de resultaten van strategische LIFE-projecten



In het kader van het in Finland uitgevoerde project [Circwaste](#) werden gemeentelijke en nationale gegevens verzameld om indicatoren voor de toekomstige monitoring van recycling en de circulaire economie te ondersteunen, te monitoren en te ontwikkelen. De werkzaamheden in de post-LIFE-fase worden voortgezet via de partnerschappen, netwerken en materiaalregelingen die tijdens het project zijn opgezet, en hebben geleid tot nieuwe projecten en netwerken. Een [kenniscentrum voor de circulaire economie](#) staat ten dienste van bedrijven, overheden en particulieren. Andere ontwikkelingen van post-LIFE zijn bijvoorbeeld het opstarten van nieuwe projecten, een verandering in de arbeidsstatus van projectmedewerkers (van tijdelijk naar vast), de voortzetting van regionale samenwerkingsgroepen en de oprichting van een nieuw dataplatform voor onderzoek, monitoring en indicatoren ter ondersteuning van onderzoek, ontwikkeling en besluitvorming.

¹⁰ Europese Commissie, [LIFE reporting](#).



Freshabit, een ander Fins project voor natuurbehoud, was gericht op het herstel van zoetwaterlichamen en afwateringsgebieden. Het post-LIFE-plan ervan bestaat uit twee fasen: i) het in kaart brengen van verdere ontwikkelingsmogelijkheden voor monitoring, samenwerkingsnetwerken, operationele modellen en de staat van habitats, en ii) het vaststellen van nieuwe mogelijkheden voor interventie, uitvoerende instanties en de begroting.

De post-LIFE-acties van het project omvatten het monitoren van de effecten van het herstel, het opzetten van een uniform gegevensbeheersysteem, het opstellen van richtsnoeren en het voeren van openbare communicatie. Praktische maatregelen omvatten het beheer van afwateringsgebieden, de verbetering van habitats, het herstel van waterrijke gebieden voor vogels en de bescherming van bedreigde soorten.

In het kader van drie Poolse projecten ([Małopolska Region](#), [AQP Silesian Sky](#) en [Podkarpackie](#)) die regionale strategieën voor de luchtkwaliteit uitvoeren, werd bevestigd dat deze willen blijven streven naar onder andere het behoud van de functies van opgeleide milieuadviseurs. Deze adviseurs zullen de lokale bevolking professionele ondersteuning blijven bieden bij het verkrijgen van subsidies ter vervanging van verwarmingssystemen en ter verbetering van de energie-efficiëntie van gebouwen. Zij zullen ook activiteiten en investeringen bevorderen om de luchtkwaliteit te verbeteren en de uitstoot van broeikasgassen te verminderen, en externe financiële steun voor gemeenten verkrijgen.

Bron: ERK.

- 44** Het post-LIFE-concept is momenteel een uniforme benadering waarbij geen onderscheid wordt gemaakt tussen strategische projecten en standaard-LIFE-projecten, die veel kleiner van omvang zijn en uiteenlopende doelstellingen nastreven. De [bestaande richtsnoeren](#) bevatten geen specifieke instructies die zijn toegesneden op strategische projecten, en de beschikbare voorbeelden, die zijn gebaseerd op standaardprojecten die in 2011 en 2013 werden gefinancierd, zijn nauwelijks relevant voor strategische projecten.
- 45** De Commissie kan de uitvoering van de post-LIFE-plannen niet afdwingen, aangezien er geen juridische instrumenten zijn om ervoor te zorgen dat de projectactiviteiten worden voortgezet zodra de financiering is stopgezet. De Commissie kan daarom alleen standaardprocedures voor niet-naleving toepassen om ervoor te zorgen dat de projectresultaten worden gehandhaafd. Door het gebrek aan verantwoording voor de inhoud van post-LIFE-plannen neemt het risico toe dat in projectaanvragen meer wordt

beloofd dan kan worden waargemaakt met betrekking tot de duurzaamheid van de resultaten.

- 46** Een andere tekortkoming is het feit dat de autoriteiten die verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van de post-LIFE-plannen niet verplicht zijn om bij de opstelling ervan betrokken te zijn. De projectcoördinatoren stellen de plannen op, maar het risico bestaat dat het beheer van de begroting en de strategieën onder de verantwoordelijkheid van andere entiteiten valt. Daarom zijn post-LIFE-plannen eerder ambitieus dan operationeel.
- 47** Concluderend kan worden gesteld dat het concept van post-LIFE-plannen een waardevol onderdeel is voor het waarborgen van de duurzaamheid van strategische projecten, maar dat de doeltreffendheid ervan wordt ondermijnd door het ontbreken van specifieke richtsnoeren, door de mogelijke kloof tussen de instanties die de plannen opstellen en de instanties die deze uitvoeren, en door het ontbreken van verantwoordingsplicht voor de uitvoering van de plannen. Als gevolg van deze tekortkomingen bestaat het risico dat post-LIFE-plannen niet volstaan om de duurzaamheid van projectresultaten op lange termijn te waarborgen zodra de LIFE-financiering is stopgezet.

De bijdrage van strategische LIFE-projecten aan de onderliggende strategieën en EU-doelstellingen is niet duidelijk

- 48** Er is een goed opgezet rapportage- en monitoringsysteem nodig om de doeltreffendheid van strategische projecten te beoordelen. Monitoring en verslaglegging moeten zowel een zinvolle follow-up van de vooruitgang als een evaluatie van de bijdrage van projecten tot de uitvoering van de onderliggende strategieën en de milieu- en klimaatdoelstellingen van de EU mogelijk maken. We onderzochten of de projectindicatoren relevante informatie verschaffen voor het monitoren en evalueren, en hoe deze informatie wordt meegenomen in de algemene evaluatie van het LIFE-programma.
- 49** Net als voor standaard-LIFE-projecten moet voor strategische projecten in drie fasen verslag worden uitgebracht over de resultaten ervan aan de hand van een reeks indicatoren: negen maanden na de start van de uitvoering, halverwege de looptijd en bij voltooiing. In de praktijk worden voor deze projecten dezelfde indicatoren gebruikt als voor standaardprojecten. Deze zijn gericht op tastbare en meetbare resultaten die doorgaans door standaardprojecten worden gehaald, zoals de impact op de lengte van een waterweg of de oppervlakte van een stuk land. Hoewel sommige van deze projectindicatoren ook relevant zijn voor strategische projecten, zijn deze niet geschikt voor het doorgeven van informatie over de belangrijkste doelstellingen, die betrekking kunnen hebben op veranderingen in governance, beheer en betrokkenheid van belanghebbenden,

capaciteitsopbouw en replicatie. De bijdrage van strategische projecten tot de verwezenlijking van deze doelstellingen wordt daarom niet gemeten. De Commissie heeft ook over deze kwestie gerapporteerd in haar jaarlijkse [programmaverklaringen](#).

50 Naast de standaardindicatoren wordt elk strategisch project gemonitord aan de hand van op maat gesneden indicatoren die specifiek zijn voor de actiegebieden en behoeften ervan. Deze indicatoren worden ontwikkeld door coördinatoren en worden periodiek opgenomen in de tussentijdse en eindverslagen die bij het Cinea worden ingediend. Ze worden ook meegenomen in het monitoringmechanisme dat door coördinatoren is ontworpen om follow-up te geven aan de uitvoering van hun projecten aan de hand van hun onderliggende plannen of strategieën. Deze monitoringmechanismen zijn echter inconsistent, aangezien deze zijn ontwikkeld met uiteenlopende benaderingen en verschillende niveaus van gedetailleerdheid. Bijgevolg blijft de algehele bijdrage van strategische projecten tot de uitvoering van hun strategieën onduidelijk. Hoewel de Commissie en het Cinea de beschikking hebben over deze informatie, kunnen ze deze niet aggregeren en gebruiken om ze gezamenlijk, of LIFE in zijn geheel, te evalueren omdat deze informatie specifiek is voor afzonderlijke projecten.

51 Bovendien wordt elke beoordeling van de bijdrage van strategische projecten aan de milieu- en klimaatdoelstellingen van de EU ook belemmerd door de methodologie die is ingevoerd om de prestaties van LIFE als geheel te monitoren. In LIFE worden de programmaprestaties geëvalueerd als de som van de projectindicatoren voor alle gefinancierde projecten; dit geldt voor zowel strategische als standaardprojecten. Deze benadering brengt de volgende nadelen met zich mee:

- de projectindicatoren zijn niet geschikt voor het doorgeven van informatie over de belangrijkste doelstellingen van strategische projecten (paragraaf [49](#));
- totdat de tussentijdse waarden beschikbaar zijn en door de projectcoördinatoren worden meegedeeld, is de evaluatie gebaseerd op de geraamde waarden op het moment van de voltooiing van het project; dit geldt voor 19 van de 28 prestatie-indicatoren van het LIFE-programma¹¹.

52 Totdat een strategisch project volledig is uitgevoerd, is de evaluatie van het LIFE-programma daarom gebaseerd op verwachte waarden, naast de feitelijke tussentijdse resultaten (indien beschikbaar). De Commissie erkent dat deze benadering risico's en

¹¹ Zie de "Other methodological comments" in het gedeelte over LIFE-indicatoren in de [MFF Performance Results Reports — Performance Data Tables van de Europese Commissie](#) en de kolom "Risks & limits and interpretation" in het Excelandocument met [indicatormetagegevens voor de evaluatie van het programma voor de periode 2021-2027](#).

bepkeringen met zich meebrengt voor de interpretatie, aangezien de verwachte resultaten mogelijk niet worden gerealiseerd¹². In onze speciale verslagen [Het prestatie-monitoringkader van de herstel- en veerkrachtfaciliteit](#) en [Groene transitie](#), die respectievelijk in 2023 en 2024 zijn gepubliceerd, hebben we een soortgelijke kwestie aan de orde gesteld met betrekking tot verslaglegging die gebaseerd is op geraamde in plaats van werkelijke waarden. Meer dan elf jaar na de invoering van strategische projecten geeft het monitoring- en rapportagesysteem nog steeds geen nauwkeurig beeld van de bijdrage ervan aan de milieu- en klimaatdoelstellingen van de EU.

Dit verslag werd door kamer I onder leiding van mevrouw Joëlle Elvinger, lid van de Rekenkamer, vastgesteld te Luxemburg op haar vergadering van 12 november 2025.

Voor de Rekenkamer



Tony Murphy
President

¹² Ibid.

Bijlagen

Bijlage I — Over de controle

Strategische LIFE-projecten — een brug tussen strategie en uitvoering

- 01** Het LIFE-programma, dat in 1992 werd opgezet, is het belangrijkste financieringsinstrument van de EU voor projecten waarmee het milieu- en klimaatbeleid van de EU¹ wordt uitgevoerd. Het programma ondersteunt belangrijke EU-initiatieven zoals de [Europese Green Deal](#), de [biodiversiteitsstrategie voor 2030](#) en het [actieplan voor de circulaire economie](#). In de periode 2014-2020 beschikte LIFE over een begroting van ongeveer 3,5 miljard EUR aan cofinanciering door de EU; voor de periode 2021-2027 werd dit bedrag verhoogd tot ongeveer 5,4 miljard EUR.
- 02** Om de uitvoering van het programma in alle delen van de EU te vergemakkelijken, heeft elke lidstaat een nationaal contactpunt (NCP) voor LIFE opgericht. Dit zijn administratieve eenheden die belast zijn met het bevorderen van LIFE, het ondersteunen van projectaanvragers en -coördinatoren en met het ondersteunen van de verspreiding en replicatie van projectresultaten in de hele EU. De activiteiten van de NCP's verschillen enorm van lidstaat tot lidstaat; dit blijkt uit [kader 1](#).

¹ In de programmeringsperiode 2014-2020 viel LIFE onder [Verordening \(EU\) nr. 1293/2013](#); voor de periode 2021-2027 zijn de regels van [Verordening \(EU\) 2021/783](#) van toepassing.

Kader 1

Nationale contactpunten voor LIFE in Spanje, Polen en Finland

In **Polen** fungeert het Nationaal Fonds voor Milieubescherming en Waterbeheer als NCP. Het voorziet in nationale cofinanciering voor de meeste LIFE-projecten, waaronder strategische projecten (tot 35 % van de subsidiabele uitgaven), en speelt een rol bij het stimuleren van dergelijke projecten.

In **Finland** maakt het NCP deel uit van het Ministerie van Milieu, dat de nationale routekaart voor strategische LIFE-projecten heeft opgesteld (zie [kader 1](#) in de hoofdstuktekst). In 2023 publiceerde het NCP ook een [verslag met zelfbeoordelingen door 54 strategische projecten](#), een initiatief dat de rol van het NCP bij de planning en evaluatie weerspiegelt.

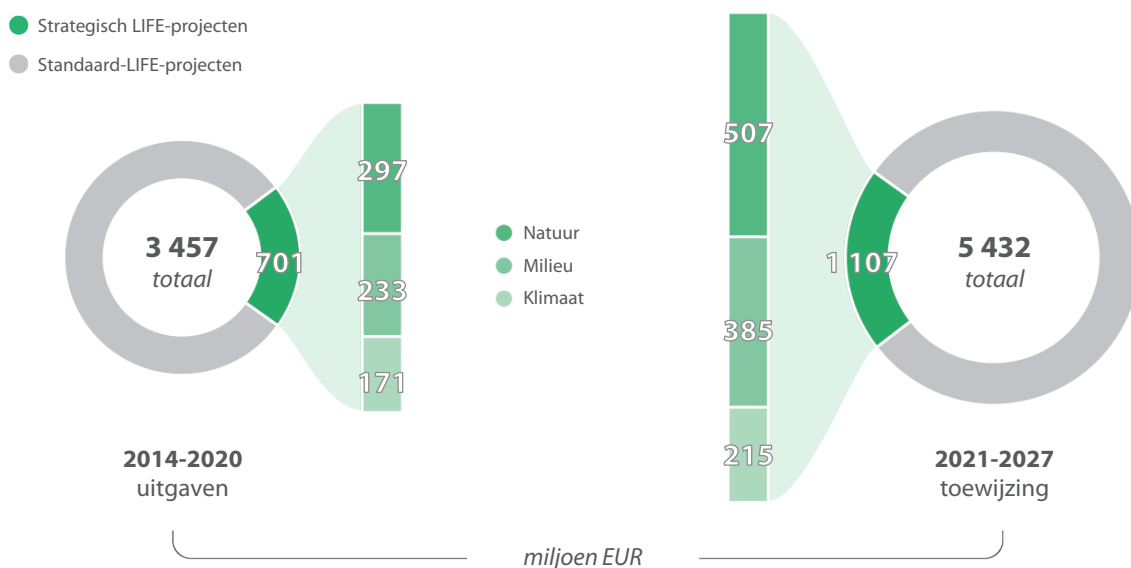
De werkzaamheden van het **Spaanse** NCP worden uitgevoerd door twee eenheden binnen het Ministerie van Ecologische Transitie en Demografische Uitdaging. Zij bieden bijstand aan aanvragers en coördinatoren van LIFE-projecten, zonder zich specifiek op strategische projecten te richten.

Bron: ERK.

- 03** Ter voorbereiding van de programmeringsperiode 2014-2020 introduceerde de Commissie het concept van strategische LIFE-projecten. Op dat moment stonden een aantal plannen en strategieën die op grond van diverse EU-milieurichtlijnen vereist waren op het punt om te worden uitgevoerd of verliep de uitvoering ervan niet snel genoeg. Zo moest in het kader van de [habitatrictlijn](#) worden overgestapt van de aanwijzing van natuurbeschermingsgebieden naar actief beheer en herstel. Bovendien liet de uitvoering van de stroomgebiedbeheerplannen uit hoofde van de [kaderrichtlijn water](#) nog op zich wachten.
- 04** Strategische projecten zijn grootschalige projecten (met name op regionaal, interregionaal, nationaal of transnationaal niveau) die tot doel hebben de uitvoering van milieu- of klimaatplannen of -strategieën te bevorderen die ontwikkeld zijn op basis van specifieke EU-wetgeving, andere EU-rechtshandelingen of, onafhankelijk daarvan, door de autoriteiten van de lidstaten. In de programmeringsperiode 2014-2020 werd de overkoepelende term “geïntegreerde projecten” gebruikt, maar voor de periode 2021-2027 werden de projecten onderverdeeld in “strategische geïntegreerde projecten” (gericht op milieu- en klimaatplannen en -strategieën) en “strategische natuurprojecten” (gericht op natuurbescherming). Met strategische projecten moet de betrokkenheid van belanghebbenden worden gewaarborgd en de coördinatie met en de mobilisatie van ten minste één andere relevante particuliere, nationale of EU-financieringsbron worden bevorderd.

- 05** In de programmeringsperiode 2014-2020 is in het kader van LIFE 701 miljoen EUR aan zeventig strategische projecten toegekend. In de periode 2021-2027 bedraagt de desbetreffende begroting 1,1 miljard EUR, en tot dusver hebben 25 strategische projecten 436 miljoen EUR aan EU-cofinanciering ontvangen (zie [figuur 1](#)). De EU-bijdragen voor individuele projecten varieerden van 7 tot 16 miljoen EUR in de periode 2014-2020, en schommelden tot nu toe tussen 10 en 30 miljoen EUR in de periode 2021-2027.

Figuur 1 | Uitsplitsing van LIFE-uitgaven in de periode 2014-2027



Bron: ERK.

- 06** In tegenstelling tot strategische projecten hebben standaard-LIFE-projecten doorgaans tot doel een bepaalde soort in stand te houden of de milieumomstandigheden in een beperkt geografisch gebied te verbeteren. De belangrijkste administratieve verschillen tussen de twee soorten projecten zijn weergegeven in [figuur 2](#).

Figuur 2 | Strategische LIFE-projecten versus standaard-LIFE-projecten

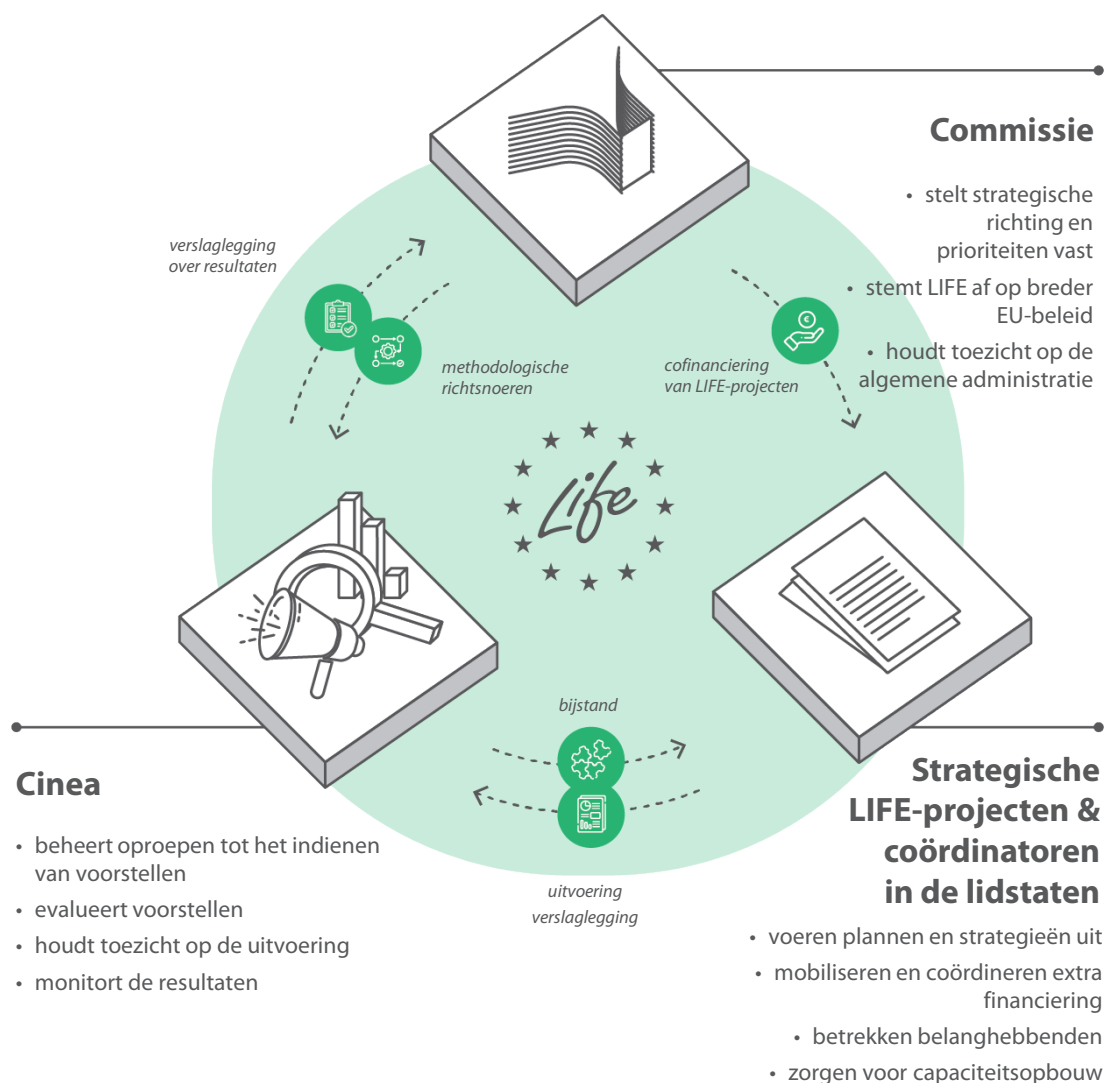
| | Standaard-LIFE-projecten | Strategische LIFE-projecten |
|---|----------------------------------|--|
|  Gemiddelde projectduur | 1 tot 5 jaar | 5 tot 10 jaar |
|  Verplichte betrokkenheid van belanghebbenden | ✘ | ✔ |
|  Verplicht verband met strategie of plan | ✘ | ✔ |
|  Verplichte capaciteitsopbouw | ✘ | ✔ |
|  Vrijmaking van extra middelen | Niet vereist | Ten minste één andere nationale, particuliere of EU-bron |
|  Betrokkenheid van autoriteiten | Niet vereist | Entiteit die verantwoordelijk is voor de uitvoering van de strategie en betrokken is bij het projectbeheer |
|  Projectduurzaamheid | Vereist voor de meeste projecten | Vereist voor alle projecten , met inbegrip van betrokkenheid op lange termijn en capaciteitsopbouw |

Bron: ERK, op basis van de Commissie.

- 07** Tijdens de programmeringsperiode 2021-2027 is het concept van strategische projecten verder ontwikkeld, zodat het is afgestemd op belangrijk milieu- en klimaatbeleid van de EU, zoals de Europese Green Deal. De financiering is verhoogd en het concept is uitgebreid tot buiten de gebieden die in de periode 2014-2020 werden beoogd (natuur, water, lucht, afval en mitigatie van en aanpassing aan de klimaatverandering). Het omvat nu ook aanvullende plannen en strategieën, zoals actieplannen voor de circulaire economie, overstromingsrisicobeheerplannen, en plannen en acties voor klimaatneutrale steden.
- 08** De Commissie beheert rechtstreeks de uitvoering van LIFE, met inbegrip van de strategische projecten. Het Europees Uitvoerend Agentschap klimaat, infrastructuur en milieu (Cinea) houdt toezicht op de meeste subsidies. Projectwaarnemers, d.w.z. externe teams die verantwoording afleggen aan het Cinea, ondersteunen projectpartners bij de naleving van de vereisten van het LIFE-programma op gebieden als financiële

verslaglegging en indicatoren, en verstrekken ook advies en opheldering (zie [figuur 3](#) voor de specifieke rollen en verantwoordelijkheden van de bij LIFE betrokken organen van de EU en de lidstaten).

Figuur 3 | Rollen en verantwoordelijkheden



Bron: ERK.

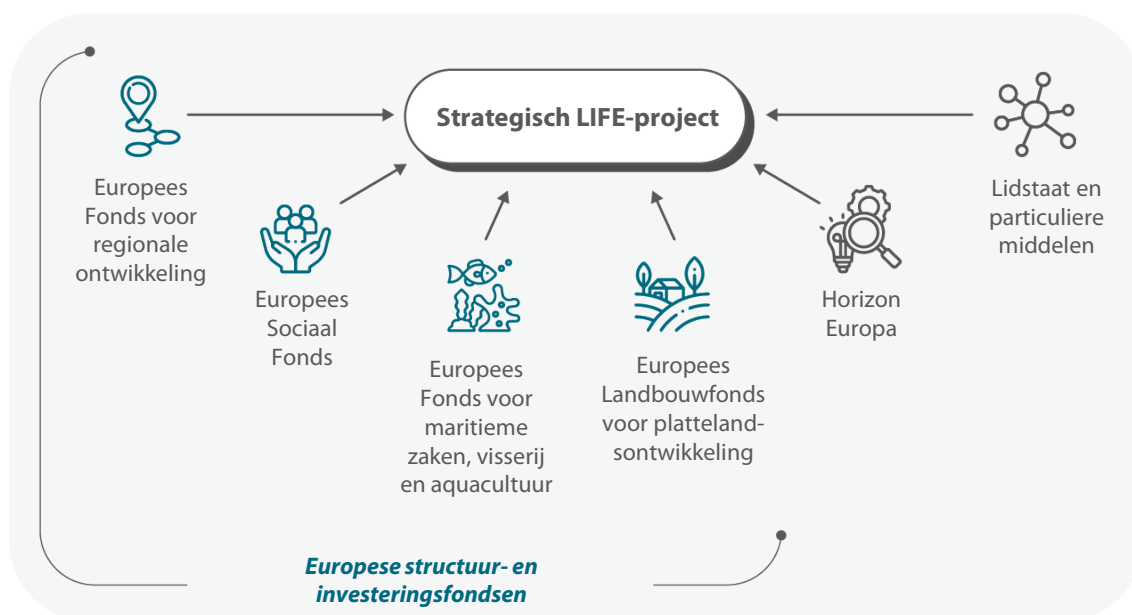
09 Een van de taken van strategische projecten bij het vergroten van de doeltreffendheid van milieu- en klimaatinitiatieven is het betrekken en creëren van partnerschappen tussen een hele groep belangrijke belanghebbenden² die mogelijk in aanmerking komen voor financiering. Het kan hierbij gaan om particuliere ondernemingen, nationale, regionale en lokale autoriteiten, onderzoeksinstituten, maatschappelijke organisaties (zoals niet-gouvernementele organisaties) en andere instanties die capaciteit kunnen opbouwen en kennis kunnen delen. In de oproepen tot het indienen van voorstellen zal worden bepaald

² Overweging 5 van [Verordening \(EU\) nr. 1293/2013](#).

dat het eindverslag van het project een “post-LIFE”-plan moet bevatten. Het doel van dit plan is ervoor te zorgen dat resultaten, zoals samenwerking tussen belanghebbenden en nieuwe of uitgebreide capaciteiten, ook na de uitvoeringsperiode van het project worden gehandhaafd.

- 10** Om de aanzet te geven tot veranderingen in de ontwikkeling en uitvoering van beleid, bevorderen en verspreiden strategische projecten ook innovatieve oplossingen en goede praktijken op het gebied van milieu en klimaatverandering³. Hiermee wordt gestreefd naar de ontwikkeling van modellen die in andere regio’s en lidstaten kunnen worden gerepliceerd⁴. Tot slot houdt katalyseren ook in dat extra middelen voor aanvullende activiteiten worden vrijgemaakt, met name uit andere EU-bronnen, zoals landbouw-, structuur- en onderzoeksfondsen, naast nationale/regionale fondsen of particuliere investeringen (zie [figuur 4](#))⁵. Bij de selectie van projecten wordt rekening gehouden met de mate waarin andere EU-middelen worden vrijgemaakt⁶.

Figuur 4 | Voorbeelden van aanvullende financieringsbronnen



Bron: ERK, op basis van de Commissie.

³ Europese Commissie, het Cinea, [LIFE Integrated Projects](#), 2022, blz. 1.

⁴ Ibid.

⁵ Europese Commissie (2021), [Integrated projects](#).

⁶ Overwegingen 26-28 van [Verordening \(EU\) nr. 1293/2013](#).

Doelstellingen, reikwijdte en aanpak van de controle

- 11** De Commissie promoot strategische LIFE-projecten bij de lidstaten als een manier om de uitvoering van hun milieu- en klimaatplannen en -strategieën te vergemakkelijken. Wij onderzochten met name:
- of de Commissie het EU-kader voor strategische LIFE-projecten zodanig had ontworpen dat deze doeltreffend kunnen bijdragen tot de verwezenlijking van de milieu- en klimaatdoelstellingen van de EU;
 - of de strategische projecten tot dusver hun vastgestelde specifieke doelstellingen hebben bereikt.
- 12** We beoordeelden of het concept van strategische projecten was gebaseerd op de behoeften die voor het LIFE-programma en de lidstaten waren vastgesteld, zodat het geschikt was voor het beoogde doel. Vervolgens onderzochten we in hoeverre strategische projecten als katalysatoren fungeren, waarbij we ons richtten op gebieden als hun bijdrage aan de strategieën van de lidstaten, de coördinatie van belanghebbenden, capaciteitsopbouw, verspreiding, de replicatie van resultaten en het vrijmaken van extra middelen.
- 13** Dit verslag bestrijkt beide programmeringsperioden (zowel 2014-2020 als 2021-2027). Wij hebben gesprekken gevoerd met medewerkers van de Commissie en het Cinea en bezoeken gebracht aan Spanje, Polen en Finland om van gedachten te wisselen met projectcoördinatoren en nationale contactpunten voor LIFE. Daarnaast bestudeerden we relevante documentatie, zoals de LIFE-verordeningen, effectbeoordelingen, ex-postevaluaties, meerjarige werkprogramma's, oproepen tot het indienen van voorstellen en projectdossiers (zie [figuur 3](#)).
- 14** Van de in totaal 95 strategische projecten die per april 2025 door LIFE werden gefinancierd, hebben wij er 22 in onze controlesteekproef opgenomen. We namen twaalf projecten — vier uit elk van de drie geselecteerde lidstaten — nauwkeurig onder de loep. In ieder geval waren drie projecten afkomstig uit de programmeringsperiode 2014-2020 en werden deze geselecteerd om een evenwichtige steekproef te garanderen per LIFE-subprogramma (natuur/milieu/klimaat), strategisch niveau (nationaal/regionaal/lokaal) en de stand van uitvoering. Het vierde project in elk land werd gekozen uit de periode 2021-2027. In andere lidstaten hebben we een controle aan de hand van stukken uitgevoerd van nog eens tien strategische projecten, die eind 2024 moesten zijn voltooid.

- 15** We hebben de kwaliteit van de onderliggende strategieën van de in de steekproef opgenomen 22 projecten niet beoordeeld. Wel hebben we naar bewijsstukken gezocht waaruit blijkt dat de Commissie en het Cinea de relevantie en kwaliteit van strategieën hadden gecontroleerd tijdens het verifiëren van de geschiktheid van projectfinanciering uit LIFE.

Bijlage II — Overzicht van de 22 strategische LIFE-projecten in onze controlesteekproef

| Legenda: ● ja ● nee 🚫 geen gegevens beschikbaar ● coördinator 🤝 partner 🛑 geen van beide ● volledig 🕒 gedeeltelijk | | | | | | | | | | | | |
|--|----------------------------|---------------------------|---------------------------------------|--|--------------------|---|---|---|--|------------------------------|--|---|
| | Essentiële informatie | | Selectie | Strategisch LIFE-project & onderliggende strategie | | | | Mobilisering van middelen | | Uitvoering | | |
| | Uitvoeringstermijn (jaren) | EU-bijdrage (miljoen EUR) | Bekend probleem tijdens de evaluatie? | Aantal partners | Strategisch gebied | Rol van de entiteit die verantwoordelijk is voor de uitvoering van de strategie | Volledige of gedeeltelijke uitvoering van de onderliggende strategie? | Alleen rechtstreeks door het project gestimuleerde investeringen? | Exclusief financiering die vóór de goedkeuring van het project is toegekend? | EU-brede platforms gebruikt? | Einddatum van het project ongewijzigd? | |
| IN DETAIL GECONTROLEERD | 1 | 10 | 13 | ✓ | 13 | natuur | = | ● | ✓ | ✓ | ✗ | ✗ |
| | 2 | 9 | 7 | ✗ | 7 | water | = | 🕒 | ✓ | ✗ | ✗ | ✓ |
| | 3 | 8 | 9 | ✗ | 6 | aanpassing aan klimaatverandering | = | ● | ✗ | ✗ | ✓ | ✓ |
| | 4 | 10 | 10 | ✓ | 69 | lucht | = | ● | ✗ | ✗ | ✗ | ✗ |
| | 5 | 10 | 10 | ✓ | 24 | aanpassing aan klimaatverandering | = | ● | ✗ | ✓ | ✗ | ✓ |
| | 6 | 6 | 10 | ✓ | 84 | lucht | = | ● | ✗ | ✓ | ✗ | ✓ |
| | 7 | 7 | 12 | ✗ | 30 | natuur | 🤝 | 🕒 | ✗ | ✗ | ✗ | ✓ |
| | 8 | 7 | 11 | ✗ | 23 | afval | 🛑 | 🕒 | ✗ | ✗ | ✓ | ✓ |
| | 9 | 6 | 9 | ✗ | 22 | mitigatie van klimaatverandering | 🛑 | 🕒 | ✗ | ✗ | ✗ | ✓ |
| | 10 | 8 | 11 | ✗ | 28 | aanpassing aan klimaatverandering | 🤝 | 🕒 | 🚫 | ✗ | ✗ | ✓ |
| | 11 | 10 | 14 | ✓ | 69 | lucht | = | ● | 🚫 | ✗ | ✗ | ✓ |
| | 12 | 7 | 12 | ✗ | 54 | mitigatie van klimaatverandering | 🤝 | ● | 🚫 | ✗ | ✗ | ✓ |
| CONTROLE AAN DE HAND VAN STUKKEN | 13 | 6 | 11 | ✗ | 22 | natuur | = | 🕒 | 🚫 | ✗ | 🚫 | ✓ |
| | 14 | 7 | 11 | ✗ | 7 | natuur | 🤝 | 🕒 | 🚫 | ✗ | 🚫 | ✓ |
| | 15 | 9 | 12 | ✓ | 5 | water | = | 🕒 | 🚫 | ✓ | 🚫 | ✗ |
| | 16 | 6 | 7 | ✗ | 2 | aanpassing aan klimaatverandering | = | 🕒 | 🚫 | ✗ | 🚫 | ✓ |
| | 17 | 7 | 10 | ✓ | 32 | afval | = | ● | 🚫 | ✗ | 🚫 | ✗ |
| | 18 | 6 | 10 | ✗ | 6 | mitigatie van en aanpassing aan klimaatverandering | = | 🕒 | 🚫 | ✗ | 🚫 | ✓ |
| | 19 | 8 | 10 | ✗ | 7 | natuur | = | ● | 🚫 | ✓ | 🚫 | ✓ |
| | 20 | 9 | 10 | ✓ | 18 | lucht | = | 🕒 | 🚫 | ✗ | 🚫 | ✗ |
| | 21 | 7 | 8 | ✗ | 10 | mitigatie van en aanpassing aan klimaatverandering | = | 🕒 | 🚫 | ✗ | 🚫 | ✓ |
| | 22 | 7 | 10 | ✓ | 7 | lucht | = | 🕒 | 🚫 | ✗ | 🚫 | ✗ |

Bron: ERK.

Afkortingen

| Afkorting | Definitie/verklaring |
|-----------|--|
| Cinea | Europees Uitvoerend Agentschap klimaat, infrastructuur en milieu |
| NCP | nationaal contactpunt |

Verklarende woordenlijst

| Term | Definitie/verklaring |
|---|--|
| Beheersautoriteit | Nationale, regionale of lokale (overheids- of particuliere) instantie die door een lidstaat is aangewezen voor het beheer van een door de EU gefinancierd programma. |
| Biodiversiteit | Verscheidenheid aan levende organismen — binnen soorten, tussen soorten en tussen ecosystemen — in een bepaald milieu. |
| Capaciteitsopbouw | Proces van versterking en opbouw van de capaciteiten, vaardigheden en middelen van personen en organisaties om doelstellingen te bereiken. |
| Circulaire economie | Economisch systeem gebaseerd op het hergebruiken, delen, repareren, vernieuwen, herproduceren en recyclen van materialen om het gebruik van hulpbronnen, afval en emissies tot een minimum te beperken. |
| Coördinator van een strategisch project | Entiteit die toezicht houdt op alle aspecten van het beheer van een strategisch LIFE-project, met inbegrip van planning, uitvoering, monitoring en verslaglegging. |
| Effectbeoordeling | Analyse van de waarschijnlijke effecten (bij analyse vooraf) of werkelijke effecten (bij analyse achteraf) van een beleidsinitiatief of ander optreden. |
| Europees Fonds voor maritieme zaken, visserij en aquacultuur | EU-fonds ter ondersteuning van het gemeenschappelijk visserij- en maritiem beleid van de EU en de agenda voor internationale oceaangovernance van de EU. |
| Europees Fonds voor regionale ontwikkeling | Een EU-fonds dat de economische en sociale cohesie in de EU versterkt door de financiering van investeringen om ongelijkheden tussen regio's te verkleinen. |
| Europees Sociaal Fonds | EU-fonds voor het creëren van onderwijs- en arbeidskansen en het verbeteren van de situatie van personen die in armoede dreigen te vervallen. Vervangen door het Europees Sociaal Fonds Plus. |
| Europese structuur- en investeringsfondsen | De vijf belangrijkste EU-fondsen die samen de economische ontwikkeling in de hele EU gedurende de periode 2014-2020 ondersteunden: het Europees Fonds voor regionale ontwikkeling, het Europees Sociaal Fonds, het Cohesiefonds, het Europees Landbouwfonds voor plattelandsontwikkeling en het Europees Fonds voor maritieme zaken en visserij. |
| Horizon Europa | Programma van de EU voor de financiering van onderzoek en innovatie voor de periode 2021-2027. |
| Inbreukprocedure | Procedure in het kader waarvan de Commissie in verschillende fasen stappen onderneemt tegen een EU-lidstaat die zijn verplichtingen uit hoofde van het EU-recht niet nakomt. |
| Klimaatactie | Actie om klimaatverandering en de effecten ervan te bestrijden. |

| | |
|---|---|
| Klimaatverandering | Veranderingen in het klimaat op aarde die tot nieuwe weerpatronen op de lange termijn leiden. |
| LIFE | Financieel instrument ter ondersteuning van de uitvoering van het milieu- en klimaatbeleid van de EU door cofinanciering van projecten in de lidstaten. |
| Post-LIFE-plan | Plan dat is opgesteld door een coördinator van een strategisch LIFE-project om ervoor te zorgen dat de voordelen van het project ook na de initiële financieringsperiode blijven bestaan. |
| Strategisch LIFE-project | Grootschalig project dat gedeeltelijk uit het LIFE-programma wordt gefinancierd om een milieu- of klimaatstrategie of -actieplan van een lidstaat of de EU uit te voeren. |
| Verklaring over de prestaties van de programma's | Bijlage bij het jaarlijks beheers- en prestatieverslag van de Commissie met een overzicht van de uitvoering en prestaties van alle EU-uitgavenprogramma's, ingevoerd voor de periode 2021-2027. |

Antwoorden van de Commissie

<https://www.eca.europa.eu/nl/publications/SR-2025-25>

Tijdslijn

<https://www.eca.europa.eu/nl/publications/SR-2025-25>

Controleteam

In de speciale verslagen van de ERK worden de resultaten van haar controles van EU-beleid en -programma's, of van beheerst thema's met betrekking tot specifieke begrotingsterreinen uiteengezet. Bij haar selectie en opzet van deze controletaken zorgt de ERK ervoor dat deze een maximale impact hebben door rekening te houden met de risico's voor de doelmatigheid of de naleving, de omvang van de betrokken inkomsten of uitgaven, de verwachte ontwikkelingen alsook de politieke en publieke belangstelling.

Deze doelmatigheidscontrole werd verricht door controlekamer I "Duurzaam gebruik van natuurlijke hulpbronnen", die onder leiding staat van ERK-lid Joëlle Elvinger. De controle werd geleid door ERK-lid Joëlle Elvinger, ondersteund door Ildikó Preiss, kabinetschef, en Paolo Pesce, kabinetsattaché; Emmanuel Rauch en Ramona Bortnowschi, hoofdmanagers; Milan Šmíd, taakleider; Angelika Zych, Magdeline Owusu Agyemang, Asimina Petri en Rogelio Abarquero Grossi, auditors. Thomas Everett, Tanja Tschurtschenthaler en Tomasz Surdykowski verleenden taalkundige ondersteuning. Dunja Weibel verleende grafische ondersteuning.



Van links naar rechts: Tomasz Surdykowski, Magdeline Owusu Agyemang, Asimina Petri, Ildikó Preiss, Dunja Weibel, Milan Šmíd, Emmanuel Rauch, Joëlle Elvinger, Paolo Pesce, Angelika Zych, Thomas Everett en Tanja Tschurtschenthaler.

AUTEURSRECHT

© Europese Unie, 2025

Het beleid van de Europese Rekenkamer (ERK) inzake hergebruik is uiteengezet in [Besluit nr. 6-2019 van de ERK](#) over het opendatabeleid en het hergebruik van documenten.

Tenzij anders aangegeven (bv. in afzonderlijke auteursrechtelijke mededelingen), wordt voor inhoud van de ERK die eigendom is van de EU een licentie verleend in het kader van de [Creative Commons Attribution 4.0 International \(CC BY 4.0\)-licentie](#). Als algemene regel geldt daarom dat hergebruik is toegestaan mits de bron correct wordt vermeld en eventuele wijzigingen worden aangegeven. De hergebruiker van ERK-inhoud mag de oorspronkelijke betekenis of boodschap niet wijzigen. De ERK is niet aansprakelijk voor mogelijke gevolgen van hergebruik.

Aanvullende toestemming moet worden verkregen indien specifieke inhoud personen herkenbaar in beeld brengt, bijvoorbeeld op foto's van personeelsleden van de ERK, of werken van derden bevat.

Indien dergelijke toestemming wordt verkregen, wordt de bovengenoemde algemene toestemming opgeheven en zullen beperkingen van het gebruik daarin duidelijk worden aangegeven.

Wilt u inhoud gebruiken of reproduceren die geen eigendom van de EU is, dan dient u de auteursrechthebbende mogelijk rechtstreeks om toestemming te vragen.

Foto op de omslag: © Simon Dannhauer/stock.adobe.com.

Figuur 5, figuren 2 en 4 in bijlage I — iconen: deze figuren zijn ontworpen met behulp van [Flaticon.com](#). © Freepik Company S.L. Alle rechten voorbehouden.

Figuur 3 in bijlage I — iconen in groene cirkels: dit figuur is ontworpen met behulp van [Flaticon.com](#). © Freepik Company S.L. Alle rechten voorbehouden.

Software of documenten waarop industriële-eigendomsrechten rusten, zoals octrooien, handelsmerken, geregistreerde ontwerpen, logo's en namen, zijn uitgesloten van het beleid van de ERK inzake hergebruik.

De groep institutionele websites van de Europese Unie met de domeinnaam "europa.eu" bevat links naar sites van derden. Aangezien de ERK geen controle heeft over deze sites, wordt u aangeraden kennis te nemen van hun privacy- en auteursrechtbeleid.

Gebruik van het ERK-logo

Het logo van de ERK mag niet worden gebruikt zonder voorafgaande toestemming van de ERK.

| | | | | |
|------|------------------------|----------------|---------------------|-------------------|
| HTML | ISBN 978-92-849-6128-3 | ISSN 1977-575X | doi:10.2865/0276106 | QJ-01-25-059-NL-Q |
| PDF | ISBN 978-92-849-6129-0 | ISSN 1977-575X | doi:10.2865/3965217 | QJ-01-25-059-NL-N |

CITEERWIJZE

Europese Rekenkamer, [Speciaal verslag 25/2025](#), “Strategische LIFE-projecten — Overbruggen de kloof tussen strategie en uitvoering, maar impact niet helemaal duidelijk”, Bureau voor publicaties van de Europese Unie, 2025.

Het LIFE-programma is opgezet om een antwoord te bieden op de diverse milieu- en klimaatproblemen waarmee de Europese Unie (EU) kampt, zoals lucht- en waterverontreiniging, biodiversiteitsverlies en klimaatverandering. Met de strategische LIFE-projecten worden de lidstaten ondersteund bij het uitvoeren van strategieën, zodat ze deze uitdagingen het hoofd kunnen bieden. Bij onze controle gingen we na of deze projecten waren opgezet om hun doelstellingen te halen en hoe dit in de praktijk werd gerealiseerd. Wij constateerden dat door de strategische LIFE-projecten samenwerking wordt bevorderd en extra middelen worden aangetrokken. Wel stelden we tekortkomingen vast bij zowel het prioriteren van behoeften als het monitoren en delen van resultaten. Bovendien zijn de impact en duurzaamheid van de projectresultaten vaak onduidelijk. Wij bevelen aan om duidelijkere criteria voor de selectie van projecten vast te stellen, betere richtsnoeren te geven, meer goede praktijken te delen en sterkere plannen op te stellen om ervoor te zorgen dat de resultaten ook na de financieringsperiode voortduren.

Speciaal verslag van de ERK, uitgebracht krachtens artikel 287, lid 4, tweede alinea, VWEU.



EUROPESE
REKENKAMER



Bureau voor publicaties
van de Europese Unie

EUROPESE REKENKAMER
12, rue Alcide De Gasperi
1615 Luxembourg
LUXEMBURG

Tel. +352 4398-1

Inlichtingen: eca.europa.eu/nl/contact
Website: eca.europa.eu
Social media: @EUauditors